

Filozofija u Japanu

O temi

U suvremeno se doba globalizacije nameće pitanje o vlastitim duhovnim priložima, dosezima i šansama za preživljavanje pojedinih kultura unutar koncepcije univerzalne znanstvene racionalizacije i tehničkog niveliranja. »Post-moderna moderna« odbacila je stare predrasude o povijesnoj svijesti, predrasude koje su bile ograničene na zapadni ideal dovršenog prosvjetiteljstva. S tog su horizonta pronađene nove perspektive filozofske pluralnosti načina mišljenja i življenja. No ova pluriperspektivnost duhovnog svijeta ujedno upozorava i na opasnost da bi pristup racionalnom objašnjenju svijeta i utemeljenju istine mogao prekriti povijesni relativizam.

Cilj je ovog tematskog broja Filozofskih istraživanja prikazati razvoj japanskog mišljenja počevši od razdoblja Meiji, te čitatelju pružiti uvid u karakteristična propitivanja i opća mjesta japanske filozofske tradicije u sklopu njezina susreta s drugim istočnim i zapadnim načinima mišljenja i kulturnim krugovima. Pored historiografskog pregleda i navođenja dotične literature, pruža se zasada za razumijevanje navlastitosti i posebnosti orijentalnog shvaćanja svijeta.

Pritom se posebna pozornost posvećuje prodoru onog modernog u filozofiju Japana, kao i njezinu intenzivnom otvaranju spram onoga stranog i drugotnog. Kakav je bio učinak integracije onoga novog na ono vlastito? Koje su se tradicije preuzele i iz kojeg razloga? Autori su u ovom tematskom bloku, polazeći od aktualnih rasprava, između ostalog pokušali rasvijetliti i recepciju određenih zapadnih filozofskih škola i mislioca. Riječ je o pitanju u vezi s načinom vrednovanja klasika zapadne filozofije unutar one japanske. Shodno tome, zborniku u osnovi leži namjera da pruži pregled filozofskih strujanja u Japanu polazeći pritom upravo od suvremenih diskusija.

Središnji je tematski aspekt posvećen Nishidinu preokretu i Kyoto-školi. Recepcija je zapadne filozofije u Japanu, doduše, već započela neposredno prije same restauracije u razdoblju Meiji (1868.), no tek je Nishidinom filozofijom (1870.–1945.) započeo istinski filozofski razgovor s europskom misaonom tradicijom. Nishida je bio prvi filozof u Japanu koji je – sučeljavajući europsku filozofiju razvijenu od doba Grka i istočnoazijsku tradiciju obilježenu budizmom i konfucijanizmom – stvorio originalnu filozofsku logiku poput »one mjesta apsolutnog ništa«. Oko sebe okupio je mnoštvo talentiranih filozofa poput Tanabea (1885.–1962.), Watsujija (1889.–1960.) i Kukija (1888.–1941.). Nishida ih je sve pozvao da mu se pridruže na Sveučilištu u Kyotou, pri čemu je ondje stvorio i niz istaknutih učenika poput Mikija (1897.–1945.), Tosake (1900.–1945.), Nishitanija (1900.–1990.) i Hisamatsua (1889.–1980.).

Nakon približno 250 godina izolacije (izuzetak su tvorili politički i gospodarski odnosi s Kinom, Korejom i Nizozemskom) Japan je u razdoblju Meiji bio iznenada prisiljen otvoriti se prema vanjskome svijetu. U zemlju su iznenada prodrle tuđe kulture i civilizacije, tako da se moralo provesti ne samo drastično političko i gospodarsko prestrukturiranje već su se, bez obzira na opasnost

samorazaranja, na vlastite, tradicionalne načine življenja i mišljenja morali nakalemiti i oni zapadni. To je u ondašnjem japanskom društvu uzrokovalo kako zbunjenost tako i različita izobličenja društvenog života. Jednom riječju: za svakog je Japanca razdoblje Meiji predstavljalo doba egzistencijalne krize.

Kritička je situacija, međutim, na duhovnom području ujedno predstavljala i poticaj novom stvaralaštvu. Novi su se duhovni oblici mogli razviti tek samonegacijom. Gore navedeni japanski filozofi osjećali su se zamalo bez izuzetka prisiljeni upustiti se u raspravu sa stranom, zapadnom tradicijom. Da su pritom uvijek bili spremni istaknuti navlastitost istočnoazijske duhovne tradicije nasuprot onoj zapadnoj, te da su zagovarali primat istočnog mišljenja, bio je znak tome da su bili svjesni svoje krize, budući da su se neprestano nalazili u opasnosti samorascijepljenja i samouništenja. No ova im je kritična situacija, s druge strane, pružala nove filozofske mogućnosti. Time što su bili u stanju da probleme s kojima je morao izaći na kraj europski novi vijek prisvoje kao vlastite – te su ih nastojali riješiti iz vlastite, na jednog drugoj tradiciji počivajuće perspektive – na vidjelo je izbila povijesna mogućnost stvaralačke transformacije istočnoazijske misaone tradicije, iako je nad svime time lebdjela bliska opasnost narcističke usmjerenosti spram ideološkog samopotvrđivanja.

U ovom je tematskom bloku uglavnom riječ o tome da se razmotri nastanak i daljnji razvoj onog japanskog mišljenja koje je začeto u susretu s europskom filozofskom tradicijom. Priloge je moguće razvrstati u tri grupe. U prvoj se grupi žele predstaviti glavne Nishidine misli, a potom razložiti s koliko se osjećaja za ovu problematiku Tanabe, njegov nasljednik i kritičar, pokušao upustiti u njegovu misao i razviti svoju vlastitu »logiku vrste«. U drugoj se grupi razmatraju mogućnosti ondašnjeg japanskog mišljenja: poput, primjerice, onih što ih je na vidjelo iznio Tetsurō Watsuji. Navedeni filozof nije, doduše, bio učenik niti Nishide, a niti Tanabea, no svoje je vlastite kreativne misli razvio upravo pod utjecajem ove dvojice filozofa. U trećoj se grupi nastoji objasniti način na koji su Nishidini i Tanabeovi učenici dalje razvili njihovu filozofsku zasadu i to, s jedne strane, u kritičkom smjeru marksističkog stajališta, a s druge strane, u religiozno-filozofskom smjeru zen-budističkog stajališta. Naposljetku, potrebno je spomenuti da bi zapravo, kako bi se ovaj tematski blok mogao doista shvatiti kao uvod u japansku filozofiju, bilo neophodno uzeti u obzir i druge pravce mišljenja koji, međutim, nisu postali sastavnim dijelom Kyoto-škole. U tematskom bloku nam je to, nažalost, tek djelomice pošlo za rukom.

Ideja za objavljivanje ovog tematskog bloka nastala je tijekom prvog susreta glavnog urednika časopisa, Pave Barišića, s ondašnjim stipendistom Humboldtove zaklade, Hidekijem Mineom, do kojeg je došlo kod njihova zajedničkog gostoprimca, Arna Baruzzija na Sveučilištu u Augsburgu 1988. S ostvarenjem ove ideje moglo se, međutim, započeti tek tijekom istraživačkog boravka Barišića na Sveučilištu Kwanseigakuin u Nishinomiya u svojstvu gosta predavača akademske godine 2002./03. Iz ove je suradnje nastao projekt na kojemu je surađivao veći broj istraživača i specijalista za japansku filozofiju. Pritom je potrebno naročito istaknuti zaslugu Masakatsua Fujite sa Sveučilišta u Kyotu koji je iznio niz prijedloga koji su se prilikom realizacije projekta pokazali vrlo korisnim. Želja nam je da ovdje predstavljeni prilozi pruže svoj obol što boljem razumijevanju japanske filozofije.

Hideki Mine
Masakatsu Fujita
Pavo Barišić

(S njemačkoga preveo
Tihomir Engler)